

Таким чином, важливим завданням модернізації освіти є формування медіаграмотних та медіакомпетентних громадян, які вміють перетворювати інформацію на знання і здатних протистояти медійним атакам і маніпуляціям. Сучасні школярі досить вільно орієнтуються в інформаційному просторі, тому завдання вчителя: розвивати уміння аналізувати та відбирати важливу інформацію, структурувати, узагальнювати, використовувати й осмислено створювати власні медіатексти. Формування медіакультури сучасного учня має починатися з формування його медіакомпетентності.

Використані джерела

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с
2. Енциклопедія сучасної України. Мас-медіа. – 2018. – Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=64254.]
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція)/ за ред. Л.А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. – Київ, 2016. – 16 с.
4. Куцуруба В.В., Старостіна Є.О. Формування медіакомпетентності другокласників у контексті освітніх інновацій [Електронний ресурс] / В.В.Куцуруба, Є.О Старостіна // Наукова конференція. –2019. – Режим доступу : <https://vspu.edu.ua/content/hot/reu/doc2/a16.pdf>. – Назва з екрана.25
5. Пометун О.І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004.- С.8.
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О.Я. 3-4 клас. Затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. – Електронний ресурс. – Режим доступу: – <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/3-4- dodatki.pdf>.

Хоружа Людмила Леонідівна,

*завідувачка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ІНВАРІАНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ АКАДЕМІКА О.Я.САВЧЕНКО В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

Кожна історична доба має свої цілі та завдання, виклики, на які необхідно реагувати. Особливо складним у всіх вимірах виявилось функціонування системи освіти в умовах воєнного часу. Цей період харак-

теризується інтенсивним пошуком нових методів та технологій навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних психолого-педагогічних підходів підтримки дитини тощо. Створюючи нове, слід проаналізувати вже напрацьоване в теорії і практиці педагогічної науки. І в цьому контексті науково-педагогічний спадок академіка О.Я. Савченко є неоціненним та містить чимало інваріантних ідей, які відбивають потреби розвитку освіти в умовах воєнного часу.

Відтак, вчений, науковець творить науку і практику у свій історичний час, якому притаманні відповідні соціальні, політичні, культурні особливості. Але, якщо при переході до нових умов, ідеї продовжують жити і розвиватися, є незмінними за своєю сутністю, вони мають інваріантний характер, постійність при будь-яких перетвореннях. Аналіз науково-педагогічної спадщини Олександри Яківни довів, що саме такі ідеї роблять науково-педагогічне надбання вченої фундаментальним і цінним як для педагогів, так і в цілому для розвитку освіти в умовах сьогодення.

Найважливішим у роботах О.Я.Савченко є системність і цілісність підходів у вивченні педагогічних явищ і процесів. Системне бачення педагогічного процесу дозволило Олександрі Яківні чітко виділяти його складові, аналізувати всю різноманітність зв'язків і відносин між ними, виокремлювати вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на розвиток інших освітніх підсистем, суб'єктів освітнього процесу. Тому, міркування вченої в цьому контексті торкалися як концептуальних питань розвитку освіти, так і безпосередньо методики викладання, побудови індивідуальної педагогічної взаємодії з учнем та вчителем тощо. Це чітко прослідковується в науково-методичних працях вченої: «Теоретичні підходи до визначення якості шкільної освіти» (2007 р.); «Системний підхід до модернізації змісту загальної середньої освіти» (2010 р.); «Інноваційний потенціал підручника з читання» (2017 р.); «Методика роботи з ілюстративним матеріалом на уроках літературного читання» (2019 р.) та інші. В сучасних умовах саме системність і цілісність дозволяють бачити те, що відбувається не локально, а у взаємозв'язку різних контекстів і впливів, а тим самим дозволяє запобігти упередженості, ігноруванню змін в освіті в час війни, а також врахуванню процесів, пов'язаних зі зниженням мотивації, порушенням ментального здоров'я у всіх суб'єктів освітнього процесу.

Системність і цілісність в осмисленні О.Я.Савченко педагогічних явищ і процесів уможливають виокремити у її доробку деякі системоутворювальні педагогічні ідеї. Одна з таких прослідковується у багатьох наукових працях О.Я. Савченко. Це – взаємозв'язок навчання й розвитку учнів, усвідомлення пси-

хологічної природи цих процесів. Водночас у підручнику «Дидактика початкової школи» робиться наголос на тому, що «особистість – це справді інтегративна система, певна цілісність» [4, с.125]. Саме сьогодні збереження людини, її фізичного і психічного здоров'я є важливим завданням в цілому для суспільства та, зокрема, для педагогів. Для цього ми знаходимо у праці певні дидактичні орієнтири: як мотивувати дитину до навчання, створювати сприятливе, комфортне середовище для навчання, забезпечувати емоційність процесу навчання, активізувати пізнавальну діяльність учнів тощо. Адже сьогодні, освітній процес важливо адаптувати так, щоб навчання не перевантажувало дітей та педагогів; варто надавати перевагу навчальним предметам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програму з навчальних предметів, добираючи теми, цікаві та корисні дітям сьогодні.

Складною проблемою під час війни залишається організація навчання школярів в умовах постійної зміни її форм: очна, дистанційна, змішана, які постійно міксуються між собою, зважаючи на умови безпеки у навчанні. Тому, особливо корисними є розробки О.Я. Савченко щодо формування в учнів уміння вчитися як ключової компетентності. Вчена зауважує: «Упровадження компетентнісного підходу передбачає особистісно орієнтовану діяльну основу навчання, яка технологічно спирається на оволодіння учнями умінням вчитися. Лише за цих умов навчальна взаємодія стає суб'єктно-суб'єктною і полісуб'єктною» [6, с. 4]. Умовою й результатом навчання має бути сформованість в учнів бажання та здатності самостійно вчитися, шукати у різних джерелах інформацію, переробляти її, виокремлювати нове, істотне, освоювати уміння діяти, прагнути до творчості й саморозвитку не лише в інтелектуальній, а й у мистецькій, трудовій і соціальній сферах [6, с. 33]. Вчена була переконана, що уміння вчитись належить до пріоритетних і потребує спеціального формування, як і предметні знання [6, с. 64]. Отже, розвиток власної траєкторії навчання особистості безпосередньо залежить від її уміння вчитися, самоорганізовувати себе у різних умовах і формах навчання.

В умовах воєнного часу змінюється домінантність цілей і функцій закладів освіти. Відтак, однією з провідних стає саме оздоровча функція. Збереження ментального, психічного, фізичного здоров'я, резильєнтності усіх суб'єктів освітнього процесу є завданням державного значення. І в цьому питанні вражає далекоглядність бачення та інваріантність ідей О.Я. Савченко. У численних працях ученої зазначається, що формування здорового способу життя в поєднанні зі здоров'язберезувальною діяльністю вважається здоров'язберезувальною діяльністю школи, учнів, а результат такої діяльності – оздоровлення [5].

Під час навчання дітей в умовах повномасштабної війни велике значення має спілкування та підтримка у взаєминах педагогів та учнів. У реалізації цього завдання у напрацюваннях О.Я. Савченко можна знайти багато цікавих міркувань, корисних ідей. Однією з них є гуманізація навчального спілкування, етика педагогічної взаємодії. На думку вченої, це визначається в особистісному контакті дитини з вчителем, її прагненні дістати схвалення, підтримку своїх дій; для вчителя у цьому випадку необхідне уміння не пропустити момент, коли дитині особливо потрібні допомога і увага [4, с. 137–139]. Відтак, сьогодні школа як осередок, що об'єднує дітей та вчителів з різноманітних регіонів, має створювати учням комфортне освітнє середовище, можливості для спілкування, організовуючи гурткову роботу, волонтерські проєкти тощо. Олександра Яківна зазначала, що «турбота про емоційне благополуччя дитини на уроці аж ніяк не знецінює таких найнеобхідніших умов навчального спілкування, як довільність дій, зосередженість уваги, вольові зусилля в досягненні найкращих результатів» [1, с. 15].

Інваріантність і системність осмислення вченою стратегій розвитку освіти в Україні не могли відбуватися поза межами ролі педагога у цьому процесі, його професійної підготовки. Олександра Яківна була переконана, що розбудова Нової української школи має стояти новим вчителем. Вона зазначала, що у перспективі важливо якнайшвидше створити методичний ресурс для вчителів, які мають виконувати нові цілі і функції. Це передбачає фундаментальну психологічну, дидактико-методичну підготовку, цифрову грамотність педагога. «А для цього потрібно здійснити чимало структурних і змістових змін у його підготовці (інтеграція дидактики і часткових методик, неперервна педагогічна практика, оволодіння педагогічною діагностикою та ін.)» [2, с. 8].

Отже, інваріантність науково-педагогічних ідей, на яких побудована вся філософія і педагогіка О.Я. Савченко, дозволяє їх інтерпретувати в нових складних умовах сьогодення, знайти відповіді на численні виклики, що стоять перед суспільством і освітою. Подальше вивчення науково-педагогічної спадщини вченої уможливить виокремити інші ідеї, які мають інваріантний характер і є актуальними для освіти у цей складний час.

Використані джерела

1. Навчання і виховання учнів 3 класу: Методичний посібник для вчителів. К. : «Початкова школа», 2004. 512 с.

2. Початкова освіта : Методичні рекомендації щодо використання в освітньому процесі типової освітньої програми для 1 класів закладів загальної середньої освіти; типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (колективу авторів під керівництвом О. Я. Савченко); методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України щодо впровадження ідей Нової української школи в початковій освіті. К.: УОВЦ «Оріон», 2018. 160 с.
3. Савченко О.Я. Виховний потенціал початкової освіти. Посібник для вчителів і методистів почат. навчання. 2-ге вид., доповн., переробл. К. : Богданова А. М., 2009. 226 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. К. : Генеза, 1999. 368 с.
5. Савченко О.Я. Реалізація оздоровчої функції шкільної освіти. Директор школи, ліцею, гімназії, 2002. № 4. С. 11-18.
6. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра. Посібник. К. : Педагогічна думка, 2014. 176 с.

Хребтова Наталя Ростиславівна,

викладач кафедри педагогіки

і методики початкової та дошкільної освіти

Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ У ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКІВ З ЧИТАННЯ О. САВЧЕНКО (ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

Знастанням періоду розбудови демократичної держави в Україні постала потреба у створенні системи освіти і виховання молодого покоління на основі принципів демократизму, поваги до особистості, пріоритетності загальнолюдських і національних цінностей. Відтак важливою соціальною проблемою, яка набула сьогодні особливої актуальності, постає ціннісний підхід у вихованні молоді. Побудова гуманного демократичного суспільства неможлива без укорінення в житті народу традиційних загальнолюдських і національних цінностей, сприяння утвердженню духовної цілісності на рівні особистості й суспільства [3, с. 56].

Сучасні дослідження в галузі психології й педагогіки вказують на те, що молодший шкільний вік – особливо сприятливий період для формування ціннісних орієнтацій у дітей. Тому важливою умовою модернізації національної системи освіти є впровадження ціннісного підходу у процес нав-